

Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка
Національного технічного університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ

Загальні положення та правила складання
ДСТУ 8302:2015

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТУ

- ❖ **установлює** основні види бібліографічних посилань;
- ❖ **поширюється** на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації;
- ❖ **призначено** науковцям, авторам творів, видавцям, фахівцям редакцій тощо.

НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

- ❖ **ДСТУ ГОСТ 7.1:2006** Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT).
- ❖ **ДСТУ ГОСТ 7.80:2007** Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80-2000, IDT).
- ❖ **ДСТУ 3582:2013** Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила.
- ❖ **ДСТУ 2732:2004** Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять.
- ❖ **ДСТУ 7157:2010** Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості.

ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

- ❖ **Бібліографічне посилання** – сукупність бібліографічних відомостей про цитований, розглядуваний або згадуваний у тексті документа інший документ, що є необхідними й достатніми для його загальної характеристики, ідентифікування та пошуку;
- ❖ **Об'єкт бібліографічного посилання** – усі види опублікованих і неопублікованих документів, їхні окремі складники або групи документів на будь-яких носіях інформації;
- ❖ **Знак виноски** – умовна позначка у вигляді арабських цифр (порядкових номерів), літер чи астериска (зірочки), що використовують для пов'язування підрядкових і позатекстових бібліографічних посилань з частиною основного тексту документа.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

- ❖ Елементи бібліографічного запису подають згідно з ДСТУ ГОСТ 7.80 і ДСТУ ГОСТ 7.1 з урахуванням таких особливостей:
 - ▶ імена авторів у бібліографічному описі у відомостях про відповідальність **(за навскісною рисою) не повторюють;**
 - ▶ за потреби у заголовку бібліографічного запису позатекстового посилання можна зазначати більше ніж три імені авторів;
 - ▶ замість знака «**крапка й тире**» («. —»), який розділяє зони бібліографічного опису, в бібліографічному посиланні рекомендовано застосовувати знак «**крапка**»
 - ▶ у бібліографічних посиланнях на складник документа у формі аналітичного бібліографічного опису розділовий знак «**дві навскісні риси**» («//») **можна замінювати крапкою**, а відомості про документ (його назву), в якому розміщено складник, **виділяти шрифтом** (наприклад, курсивом).

ПРИКЛАДИ

Бібліографічний опис:

- ▶ Дідківська, Л. І. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : Знання, 2006. – 213с. – (Вища освіта ХХІ століття).

Бібліографічне посилання:

- ▶ Дідківська Л. І., Головка Л. С. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Київ, 2006. 213 с.

Бібліографічний опис:

- ▶ Галуцько В. В. Адміністративно-правові відносини: алгоритм дослідження суспільних відносин // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – Вип. 3. – С. 124 – 131.

Бібліографічне посилання:

- ▶ Галуцько В. В. Адміністративно-правові відносини: алгоритм дослідження суспільних відносин. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2016. Вип. 3. С. 124 – 131.

ВИДИ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

❖ **внутрішньотекстове**

❖ **підрядкове**

❖ **позатекстове**

За повторністю наведення посилання поділяються на:

- ❖ **первинне**
- ❖ **повторне**

За складом елементів посилання поділяються на:

- ❖ **Повне** - містить усі обов'язкові елементи, що використовують для загальної характеристики, ідентифікування й пошуку об'єкта посилання.
- ▶ **Коротке** - містить частину обов'язкових елементів, які використовують тільки для пошуку об'єкта посилання.

За вмістом бібліографічних записів:

- ❖ **комплексне бібліографічне посилання**

Внутрішньотекстове бібліографічне посилання

- ❖ застосовують, якщо значну частину відомостей про об'єкт посилання внесено до тексту документа;
- ❖ розміщують безпосередньо в тексті документа;
- ❖ подають у **круглих дужках ()**;
- ❖ знак «**крапка й тире**» («.—») у внутрішньотекстовому бібліографічному посиланні замінюють знаком «**крапка**»;
- ❖ може бути у повній або короткій формі.

Приклади

❖ **Повна форма:**

(Копиленко О. Л. Законотворчий процес: стан і шляхи вдосконалення. Київ, 2010. 692 с.).

(Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку. Київ, 2010. 268 с.).

❖ **Коротка форма:**

(Бібліотечна планета. 2012. № 2. С. 36–37);

(Вісн. прокуратури. Київ, 2011. Вип. 4. 128 с.).

Підрядкове бібліографічне посилання

- ❖ розміщують як примітку в нижній частині сторінки (полоси набору), відмежовуючи від основного тексту горизонтальною рисою;
- ❖ пов'язують із текстом документа за допомогою знаків виноски – (наприклад: **Текст**²⁹) та перед підрядковим посиланням (наприклад: ²⁹ **Посилання**);
- ❖ знаки виноски відокремлюють від тексту проміжком.

❖ якщо текст цитовано не за першоджерелом, то на початку посилання наводять пояснювальні слова: «**Наведено за:**», «**Цит. за:**» і зазначають джерело, з якого запозичено текст.

*Цит. за: Грушевський М. С. Історія України-Руси. Київ, 1995. Т 2. С. 72.

❖ можна наводити у **повній** або **короткій** формі.

Позатекстове бібліографічне посилання

- ❖ використовують переважно у наукових виданнях у разі **багаторазових посилань** на одні й ті самі документи;
- ❖ нумерують у межах усього документа або в межах окремих глав, застосовуючи наскрізне нумерування (арабськими цифрами);
- ❖ наводять як перелік бібліографічних записів і розміщують наприкінці основного тексту документа або його складника (зазначаючи, наприклад, «**Список бібліографічних посилань**»);
- ❖ повторюють бібліографічні відомості про об'єкт посилання, який згадано в тексті документа.

❖ Сукупність позатекстових бібліографічних посилань, оформлених як перелік бібліографічних записів, не можна вважати **бібліографічним списком (списком використаної літератури)** чи **показчиком**, що мають самостійне значення як бібліографічні посібники.

Проте текст документа можна пов'язувати знаками виноски з **бібліографічним списком використаної літератури**.

- ❖ Позатекстове бібліографічне посилання пов'язують із фрагментом тексту документа, до якого воно належить, за допомогою знаків виноски, які або виносять на верхню лінію шрифту після відповідного тексту та перед позатекстовим посиланням:

У тексті:

Правила банківського кредитування підприємств державної форми власності викладено у навчальному посібнику «Кредитування та ризику» (автори Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г.)³⁵.

У позатекстовому посиланні:

³⁵ Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г. Кредитування та ризику : навч. посіб. Київ, 2008. 213 с.

- ❖ або складають в одну лінію зі шрифтом основного тексту (у квадратних дужках у тексті та без дужок перед позатекстовим посиланням):

У тексті:

Правила банківського кредитування підприємств державної форми власності викладено у навчальному посібнику «Кредитування та ризики» (автори Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г.) [35].

У позатекстовому посиланні:

35. Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г. Кредитування та ризики : навч. посіб. Київ, 2008. 213 с.

- ❖ Якщо в тексті згадують конкретну частину тексту документа, після неї можна зазначати (у квадратних дужках) порядковий номер позатекстового бібліографічного посилання та сторінку, на якій подано цей об'єкт посилання. Між поданими відомостями проставляють знак «кома».

У тексті:

[2, с. 28]; [2, с. 154].

У позатекстовому посиланні:

2. Нагайчук Н. Г. Фінанси страхових компаній: навч. посіб. — Київ : УБС НБУ, 2010. — 527 с.

- ❖ Якщо посилання в тексті подають на документ, авторами якого є одна, дві чи три особи, у квадратних дужках зазначають їхні прізвища, розділяючи знаком «кома».

У тексті:

[Кушнарєнко, Удалова].

У позатекстовому посиланні:

Кушнарєнко Н. М., Удалова В. К. Наукова обробка документів : навч. посіб. — Київ : Знання, 2006. — 223 с.

- ❖ Якщо посилання в тексті подають на документ, авторами якого є чотири та більше осіб, **у квадратних дужках зазначають тільки його назву.**

У тексті:

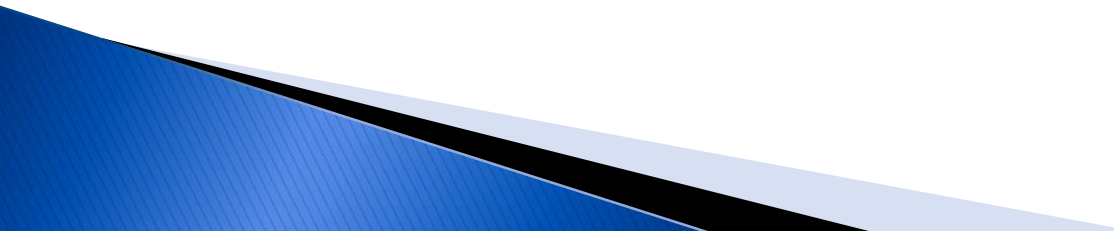
[Управління персоналом в умовах економіки знань].

У позатекстовому посиланні:

Управління персоналом в умовах економіки знань : монографія / Азарєнкова Г М. та ін. Київ, 2011. 406 с.

Елементи бібліографічних посилань:

- заголовок бібліографічного запису (ім'я автора);
- основну назву документа;
- відомості, що належать до назви (пояснюють і доповнюють її);
- відомості про відповідальність;
- відомості про повторність видання;
- вихідні дані (містять відомості про місце видання, видавця та рік випуску документа);

- позначення та порядковий номер тому;
 - відомості про обсяг документа (у разі посилання на нього загалом);
 - назву документа (журналу, збірника, газети тощо);
 - відомості про місцезнаходження об'єкта посилання - номер сторінки в документі (у разі посилання на його частину);
 - примітки (у посиланні на електронний ресурс, депоновану наукову роботу тощо).
-

Повторне бібліографічне посилання

Повторне бібліографічне посилання - це посилання на один і той самий документ або його частину, або групу документів, що наводять у скороченій формі за умови, що всі потрібні для ідентифікування та пошуку цього документа бібліографічні відомості зазначено у первинному посиланні на нього.

Може бути:

❖ **внутрішньотекстовим**

❖ **підрядковим**

❖ **позатекстовим**

❖ **Внутрішньотекстове посилання**

Первинне:

(Копиленко О. Л. Законотворчий процес: стан і шляхи вдосконалення. Київ, 2010. 692 с.).

Повторне:

(Копиленко О. Л. Законотворчий процес. С. 292).

❖ **Підрядкове посилання**

Первинне:

¹ Захара І. Лекції з історії філософії. Вид. 2-ге. Львів, 1997. 322 с.

Повторне:

³ Захара І. Лекції з історії філософії. С. 86.

❖ **Позатекстове посилання**

Первинне:

8. Фінанси суднобудівних підприємств : монографія / І. А. Воробйова та ін. Миколаїв, 2012. 232 с.

Повторне:

15. Фінанси суднобудівних підприємств. С. 158.

Первинне:

13. Правова основа діяльності органів державної влади / упоряд. Любченко П. М. Харків, 2010. 303 с.

Повторне:

20. Правова основа діяльності С. 290.

Первинне:

¹ Танюк Л. С. Твори : у 60 т. Київ, 2011. Т. 18. С. 250—253.

Повторне:

² Там само.

Первинне:

5. Сенченко М. Чи вміємо ми читати? *Вісн. Книжкової палати*. 2012. № 3. С. 3.

Повторне:

6. Афонін О. Українська книга 2011: рух по сходинках униз. Там само. С. 6—8.

- ❖ У повторному бібліографічному посиланні на патентний документ подають позначення виду документа, його номер, назву країни, що видала цей документ, та сторінку, на якій розміщено об'єкт посилання в патентному документі.

Приклад

Позатекстове посилання

Первинне:

8. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей : пат. 76509 Україна. № 2004042416 ; заявл. 01.04.2004 ; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.

Повторне:

10. Пат. 76509 Україна. С. 3.

КОМПЛЕКСНЕ БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ

- ❖ У комплексному посиланні кілька об'єктів бібпосилання подають в абетковому чи хронологічному порядку або за абеткою назв мов, тобто за принципом єдиної графічної основи - кириличної, латинської тощо, або кожною мовою окремо.
- ❖ Комплексні посилання можуть бути внутрішньотекстовими, підрядковими, позатекстовими, а також можуть містити первинні та повторні посилання.
- ❖ Бібліографічні посилання у складі комплексного посилання розділяють між собою знаком **«крапка з комою»**.

- ❖ Якщо кілька бібліографічних посилань у складі комплексного посилання мають ідентичні заголовки (один і той самий автор кількох праць), у другому й наступних посиланнях ці заголовки можна замінити словами: «**Його ж**», «**її ж**», «**їх же**» («**Его же**», «**Ее же**», «**Их же**» — рос. мовою або «**Idem**», «**Eadem**», «**Ibidem**» — латин. мовою).
- ❖ Ідентичні заголовки у бібліографічних посиланнях у складі комплексного посилання можна не наводити. У цьому разі після заголовка в першому посиланні ставлять знак «**двокрапка**», а перед основною назвою наступного бібліографічного посилання проставляють його порядковий номер.

Приклади

Підрядкове комплексне посилання:

*Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2011. С. 128 ; **Його ж.** Психологія і педагогіка вищої школи в запитаннях і відповідях : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2011. С. 230.

Позатекстове комплексне посилання:

27. Кузьмінський А. І.: **1)** Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу : навч.-метод. посіб. Черкаси, 2011. С. 31 ; **2)** Моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інтеграції України в європейський освітній простір : навч. посіб. Черкаси, 2011. С. 78.

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ НА ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС

Електронні ресурси поділяють за:

❖ **Режимом доступу :**

- локальний
- віддалений

❖ **Видом інформації:**

- електронні дані,
- електронні програми,
- електронні дані та програми.

❖ Джерелом інформації є:

- титульний екран;
- основне меню;
- програма;
- головна сторінка сайту чи порталу, що містять відомості про автора, назву, відповідальність, перевидання (версію), місце та рік видання.

❖ Відомості, необхідні для пошуку електронного ресурсу:

- відомості про доступ;
- дата оновлення документа або його частини;
- електронна адреса;
- дата звернення до документа.

- ❖ Після відомостей про відповідальність **дозволено не подавати** відомості про вид електронних даних чи програм: електронні текстові дані (скорочено - електрон. текст. дані), електронні графічні дані (електрон. граф. дані) і т. д.
- ❖ Відомості про доступ до електронного ресурсу подають у бібліографічних посиланнях на документи з комп'ютерних мереж, а також із повнотекстових баз даних, доступ до яких здійснюють на договірній основі або за передплатою.
- ❖ Відомостям про дату (день, місяць, рік) останнього оновлення електронного ресурсу віддаленого доступу передують слова «**Дата оновлення**». Ці відомості наводять перед даними про режим доступу («**URI**», «**URL**»).

- ❖ Для позначення електронної адреси електронного ресурсу віддаленого доступу в примітці дозволено застосовувати аббревіатури «**URL**» (Uniform Resource Locator - Уніфікований покажчик ресурсу) або «**URI**» (Uniform Resource Identifier - Уніфікований ідентифікатор ресурсу).
- ❖ Якщо електронний ресурс має унікальний ідентифікатор **DOI** (Digital Object Identifier - Ідентифікатор цифрового об'єкта) замість електронної адреси рекомендовано зазначати його ідентифікатор.

❖ Довгу електронну адресу можна переносити на наступний рядок. У цьому разі останнім у першому рядку має бути **знак «навскісна риска» («/»)**.

¹² Біланюк О. П. Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного туризму в українсько-польських відносинах // Економіка. Управління. Інновація : електрон. наук. фахове вид. 2012. № 2. URL: http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2012_2/pdf/12borupv.pdf (дата звернення: 17.06.2013).

ПРИКЛАДИ

❖ **Внутрішньотекстове посилання**

(URL: <http://archive.ifla.org/III/misc/im-ua.pdf>. (дата звернення: 15.09.2002)).

❖ **Позатекстове посилання**

3. Про відзначення 150-річчя з дня народження видатного вченого Володимира Івановича Вернадського [Електронний ресурс] : проект постанови Верховної Ради України. Документ не було опубліковано. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА-ЗАКОН».

❖ **Підрядкове посилання**

² Берташ В. Пріоритети визначила громада // Голос України : електрон. версія газ. 2012. № 14 (5392). Дата оновлення: 04.08.2012. URL: <http://www.qolos.com.ua/userfiles/file/040812/040812-u.pdf> (дата звернення: 06.08.2012).

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ НА АРХІВНИЙ ДОКУМЕНТ

- ❖ Може містити такі елементи:
 - заголовок бібліографічного запису (ім'я автора);
 - основну назву документа;
 - відомості, що належать до назви (пояснюють і доповнюють її);
 - відомості про відповідальність (містять інформацію про осіб і/або організації, які брали участь у створенні документа);
 - пошукові дані архівного документа;
 - примітки.

❖ Пошукові дані:

- назву архіву;
- номер архівного фонду;
- номер опису;
- номер справи (одиниці зберігання) за описом;
- місцезнаходження об'єкта посилання (кількість аркушів загалом чи аркуш, на якому подано об'єкт посилання).

- ❖ Для позначення пошукових даних архівного документа використовують такі скорочення слів:
«Ф.» («Фонд»), «Оп.» («Опис»), «К.» («Картон»), «Спр.» («Справа»), «Од. зб.» («Одиниця зберігання»), «Арк.» («Аркуш»).
Між елементами пошукових даних ставлять знак «**крапка**».
- ❖ **ЦДІАК України** (Центральний державний історичний архів України, м. Київ);
ДА СБ України (Держ. архів Служби безпеки України);
ЦДНТА України (Центр. держ. наук.-техн. архів України).
- ❖ У бібліографічному посиланні на архівний документ відомості про об'єкт посилання відокремлюють від пошукових даних знаком «**дві навскісні риски**» («//») з проміжками до та після нього.

- ▶ Якщо справа (одиниця зберігання) чи певний архівний документ, який зберігають у цій справі, не має назви, її формулює дослідник. У цьому разі назву справи подають у квадратних дужках до або після пошукових даних про документ.

Приклад

Позатекстове посилання

- ▶ 17. [Праці П. К. Грімстед] // ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 7. Спр. 19. 284 арк.

або:

- ▶ 17. ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 7. Спр. 19. 284 арк. [Праці П. К. Грімстед].

Приклади

❖ **Внутрішньотекстове посилання**

(ЦДІАК України. Ф. 4703. Оп. 3. Спр. 23. Арк. 45—49).

❖ **Підрядкове посилання**

³ Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки // ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8-12. Копія ; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1—3.

❖ **Позатекстове посилання**

8. ЦДНТА України. Ф. Р-72. Оп. 2. К. 1 -272. Од. зб. 1. 10 арк.

- ❖ Бібліографічні посилання на архівні документи із зарубіжних архівів подають мовою певної країни згідно з прийнятими в цій країні та в цьому архіві правилами описування та складання посилань (зі скороченнями).

Внутрішньотекстове посилання:

(APw Lublinie. Zespol 95. Sygn.125. K. 6—7).

Підрядкове посилання:

¹¹ Sygn.126. Wisyta Generalna dekanatu Patenskiego w roku 1793. 1793 r. 57 k.

Позатекстове посилання:

13. Государственный архив Российской Федерации. Ф. Р-7008. Украинская библиотека им. С. Петлюры в Париже. 1922—1940. Оп. 1. Д. 65. Каталог книг по истории Украины и другим вопросам на украинском языке, 1908—1940. 80 л.

Список використаної літератури:

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с.
2. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Чинний від 2007-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с.
3. Поправки, внесені в Національний нормативний документ ДСТУ 8302:2015 // Інформаційний покажчик стандартів. – 2016. – №12 (408). – С. 103

Дякую за увагу !

Тетяна Ніжинська,
консультант
Центру інформаційної
підтримки освіти та
досліджень,
t.nizhynska@library.kpi.ua
nizhynskatania@gmail.com